

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

С. В. Шарова,

к.е.н., доцент кафедри «Фінанси,
банківська справа та страхування»;

В. В. Сокур,

магістрант, ФЕУ-122,

Запорізький національний технічний
університет, м. Запоріжжя, Україна

Кредитування є найважливішим видом діяльності комерційних банків, оскільки кредитний портфель становить здебільшого від третини до половини всіх активів банку. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова активів банку, що має свій рівень дохідності й ризику. Тому для успішного кредитування – забезпечення повернення наданих позичок і підвищення дохідності кредитних операцій – банки повинні впровадити ефективну та гнучку систему управління кредитними операціями і кредитним портфелем.

У науковій літературі це питання досліджували як вітчизняні науковці: А. П. Ковальов [1], І. А. Нідзельська [2], М. І. Савлук [3], А. М. Мороз [3], О. М. Тарасовець [4], П. М. Чуб [5], так і зарубіжні: Л. Гітмана (L. Gitman), Г. Марковіца (H. Markowitz), Дж. Маршалла (G. Marshall), П. Роуза (P. Rose), У. Шарпа (W. Sharpe).

Кредитний портфель – це сукупність усіх кредитів, наданих банком для одержання доходів. Обсяг кредитного портфеля оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, у тому числі прострочених, пролонгованих, сумнівних. У структурі банківського балансу кредитний портфель розглядається як складова активів

банку, що характеризується показниками дохідності й відповідним рівнем ризику [6, с. 125]. Якість кредитного портфеля істотно впливає на рівень ризикованості та надійності банку, саме тому кредитна діяльність підлягає регулюванню з боку органів нагляду в багатьох країнах. Установлені обмеження і нормативи, а також правила регулювання банківської діяльності відіграють суттєву роль у процесі формування кредитного портфеля.

На мою думку, управління кредитним портфелем слід розглядати як процес, що відбувається за такою схемою:

- 1) формування кредитного портфеля відповідно до існуючих вимог і кредитної політики банку;
- 2) оцінка сформованого кредитного портфеля щодо дохідності й ризиків, що являє собою не одноразову дію, а постійний моніторинг із виявлення проблемних кредитів та інших недоліків кредитного портфеля;
- 3) коригування кредитного портфеля, що передбачає підвищення його якості, вирішення питань із проблемними кредитами і включення нових кредитів.

Минулий рік став поворотним для банківського сектору – практично завершено очищення банків, у грудні Приватбанк перейшов у власність держави. Банки реалізують плани капіталізації, розроблені за результатами діагностичного обстеження, більшість уже виконали трирічний план достроково. Завершуючи розчистку балансів від проблемних активів, банки збільшили відрахування в резерви на покриття збитків за активними операціями у другому півріччі. Упродовж 2017 року банки фокусуватимуться на адаптації нових підходів до оцінки кредитних ризиків та підготовці до впровадження стандарту IFRS 9.

Перехід Приватбанку в державну власність наприкінці грудня суттєво змінив структуру банківського сектору: частка державних банків у чистих активах збільшилася до 51,3% (з 28,1% на початку 2016 року). Упродовж 2016 року та січня 2017 року з ринку було виведено 20 банків, акціонери ще 4 банків прийняли рішення про самоліквідацію установ.

Нове кредитування було обмеженим у першому півріччі 2016 року, але дещо поживалося у другій половині року, значною мірою у результаті кредитування держмонополій державними банками.

Валові гривневі кредити суб'єктам господарювання зросли на 87 млрд грн (+27%), а в іноземній валюті скоротилися на 4,1 млрд дол. США у еквіваленті, що частково пояснюється перекредитуванням у гривні. Кредитування населення також зменшилося.

За слабого кредитування банки нарощували портфель державних цінних паперів. Сукупна частка вкладень банків у цінні папери, що рефінансуються НБУ (ОВДП та депозитні сертифікати НБУ) на початок 2017 року становила 24,6% чистих активів сектору (+10,6 в. п. за рік, з них 5,1 в.п. через приріст ОВДП у портфелі «Приватбанку»).

У 2016 році в структурі чистих активів найбільше зросли вкладення в державні цінні папери (на 10,6 в.п.). Валові гривневі кредити у 2016 році зросли на 21,5%, кредити в іноземній валюті скоротилися на 20,7%. Кредити фізичним особам займають незначну частку в кредитних портфелях банків.

У другій половині 2016 державні та іноземні банки відновили кредитування бізнесу в гривні та конвертували валютні кредити у гривневі. Кредитний портфель державних та іноземних банків у гривні за рік збільшився на 15,1% та 9,1% відповідно. Іноземні та приватні банки відновлюють кредитування фізичних осіб.

Заявлена частка недіючих кредитів (кредитів, що потрапляють у IV та V категорію якості) склала 30,5% на кінець року, що значно нижче показників, визначених у процесі діагностичного обстеження.

Торік частка споживчих та автокредитів населенню зросла (+1,4 та +0,7 в.п. відповідно), іпотечних – скорочувалася.

Також упродовж 2016 року НБУ в кілька етапів зменшив ключову ставку із 22% до 14%. Усі ці заходи забезпечили передумови для зниження банками відсоткових ставок за депозитами. Відсоток за 12-місячними депозитами фізичних осіб за рік знизився на 3,8 в.п. до 17,5% річних у гривні та на 2,2 в.п. до 5,7% річних у доларах.

Минулого року операційна ефективність банківського сектору дещо знизилася: показник CIR (cost to income ratio) становив 58% проти 52% у 2015 році.

У 2016 році зафіксовано історично високий збиток банківського сектору – 159 млрд грн. Для решти банків відрахування в резерви значно знизилися, а сукупні збитки зменшилися до 23 млрд грн порівняно з 66 млрд грн у 2015 році.

Сучасна кредитна діяльність комерційних банків України має таку основну негативну характеристику, як підвищений ризик, що породжений такими факторами:

- неконтрольована інтенсивність капіталізації виробничих відносин, яка спричинила негативні соціально-економічні наслідки;
- недостатня структурованість кредитного і фінансового ринків (основна маса кредитних організацій – це структури, котрі не змогли визначити власну професійну орієнтацію);
- загострення кризи платоспроможності виробничих підприємств та організацій – стратегічних клієнтів і позичальників банків;
- відсутність інституціональних та фінансових умов іпотечного кредитування фізичних і юридичних осіб, що стримує активність стратегічних та фінансових інвесторів, які не виявляють інтересу до акцій «безземельних» підприємств;
- брак практичного досвіду й професійної підготовки спеціалістів для роботи в умовах ринкової конкуренції;
- застаріла нормативно-законодавча база, необхідна для регулювання кредитних відносин і банківської діяльності.

У сучасних умовах на кредитну діяльність комерційних банків України впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори. На сьогодні до зовнішніх факторів, що впливають на кредитний портфель банків в Україні, можна зарахувати спад в економіці, девальвацію гривні, зниження обороту виробництва основних галузей, військові дії у східному регіоні та анексія АР Крим. Основним внутрішнім фактором, що впливає на якість кредитного портфеля, є недостатній рівень корпоративного управління кредитними ризиками. Також у боротьбі за клієнта банки іноді здійснювали кредитування без належного вивчення кредитоспроможності позичальника, а заставне майно не завжди було достатнім та ліквідним.

Унаслідок зростання рівня заборгованості за кредитами банки змушені були створювати значні резерви за активними операціями, що негативно вплинуло на рівень капіталізації банківських установ. Це стало визначальним чинником повернення банківської системи до збитковості.

У світовій практиці для зменшення ризику застосовують чотири типи заходів (рис. 1).

Рис. 1. Заходи щодо зменшення кредитного ризику
Джерело: Авторська розробка

Способи, які доцільно застосовувати з метою зниження ступеня кредитного ризику, можна поділити на зовнішні та внутрішні. Основні з них наведено на рис. 2.

Рис. 2. Способи зниження кредитного ризику
Джерело: Авторська розробка

На практиці комерційні банки використовують не окремі способи зниження ступеня кредитного ризику, а їх раціональну комбінацію (суперпозицію), використовуючи економіко-математичні моделі та методи, спираючись на власний досвід та інтуїцію фахівців (рис. 3).

Рис. 3. Заходи щодо зменшення кредитного ризику
Джерело: Авторська розробка

Обираючи певний спосіб зниження кредитного ризику щодо позичальника, кредитний менеджер повинен керуватися такими основними принципами, як недоцільність ризикувати більшим заради меншого; недоцільність ризикувати більше, ніж це дозволяють власні кошти (капітал) банку; необхідність заздалегідь визначити можливі наслідки ризику.

Отже, аналізуючи сучасний стан кредитного портфеля комерційних банків, можна запропонувати такі заходи, спрямовані на вдосконалення управління кредитним портфелем вітчизняних комерційних банків: 1) при кредитуванні доцільно застосовувати системний підхід до управління ризиками; 2) при здійсненні диверсифікації як одного із головних і універсальних методів управління кредитним ризиком, на наш погляд, необхідно поєднувати кредитування позичальників із різних галузей та внутрішньо-регіональне розосередження банківської кредитної активності; 3) при вирішенні питання щодо проблемних кредитів варто використовувати методи оптимізації кредитного портфеля, які враховують ризик неповернення коштів; 4) банкам в Україні потрібно створити

принципово нову міжбанківську інформаційну систему (систему «карт позичальників»), яка б містила всі аспекти інформації про позичальників, що входять до групи кредитного ризику, але мають бажання отримати кредит.

Список використаних джерел

1. Ковалев, А. П. Кредитный риск-менеджмент : монографія / А. П. Ковалев. — К. : Сузір'я, 2007. — 406 с.
2. Нідзельська, І. А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України в умовах поглиблення фінансової кризи / І. А. Нідзельська // Фінанси України. — 2009. — № 8. — С. 102–108.
3. Банківські операції : підручник. — 3-тє вид., перероб. і доп. / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пудовкіна [та ін.] ; за заг. ред. А. М. Мороза. — К. : КНЕУ, 2008. — 608 с.
4. Тарасовець, О. М. Перспективи розвитку банківських послуг / О. М. Тарасовець // Фінанси України. — 2008. — № 1. — С. 91–95.
5. Чуб, П. М. Підходи до управління кредитним портфелем комерційного банку : автореф. дис. ...канд. екон. наук: 08.04.01 / П. М. Чуб ; Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2003. — 17 с.
6. Корнеев, Д. И. Финансово-кредитный словарь / Д. И. Корнеев. — М. : Перспектива, 1998. — 440 с.
7. Звіт Національного банку України за 2016 р. [Електронний ресурс] : — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=49064031>.
8. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14/page> (дата звернення: 20.04.2017).